

Universitätsbibliothek Wuppertal

**PLVTARCHI||CHAERONENSIS,|| SVMMI PHILOSOPHI|| &
Historici,|| VITAE PARALLELAE,|| seu Comparatæ,||**

Cui subiecti sunt Indices tres ... ad commodum lectoris summa diligentia
confecti

Plutarchus

Francoforti ad Mœnum, 1592

Ti. Gracchus

Nutzungsrichtlinien Das dem PDF-Dokument zugrunde liegende Digitalisat kann unter Beachtung des Lizenz-/Rechtehinweises genutzt werden. Informationen zum Lizenz-/Rechtehinweis finden Sie in der Titelaufnahme unter dem untenstehenden URN.

Bei Nutzung des Digitalisats bitten wir um eine vollständige Quellenangabe, inklusive Nennung der Universitätsbibliothek Wuppertal als Quelle sowie einer Angabe des URN.

[urn:nbn:de:hbz:468-1-360](#)

ta Lycurgi etiā heilotum illa occidio per insidias facta xpū-
mīa nominabatur: vt verisimile sit, insidias xpūmīas Spar-
tanos dixisse.

17 Verūm Ptolemæus senior.] Nimirum Euergetes,
s cui successit Philopator. Vide Polybium lib. 5 & alios.

18 De Achille Homerus.] Locus est primo Iliadis.
Porro Apin bouem esse, quem religiosè Aegypti sacerdotum
opera educant, notum est.

10 PLVTARCHI TI. GRACCHVS, GVI-
lielmo Xylandro, Augustano, interprete.

PA R Romanorum explicata iam duorum Græcorum,
quib. cum ijs conferri debeant, historia ad contēplan-
dum proposituri, Ti. videlicet, & C. Gracchos, haud
15 leuiores haec tenus explicatis casus deprehendemus. Patre hi
eodem nati sunt, Ti. Graccho: cui cūm censura, duo consu-
latus, totidemq; aeti triumphi magnam attulerint gloriā,
splendidiorē tamen virtus dignitatē conciliauit. Itaque
etiam Scipionis eius, qui Annibalem superauit, filiam Cor-
20 neliam non amicus quidem, sed in republica aduersatus, z
post mortem eius qui in matrimonio haberet, dignus est iu-
dicatus. Ferunt eum, cūm aliquando in lecto par anguium
reperisset, & arioli eo prodigio considerato iussissent neq;
interficere vtrunque, neque dimittere, sed alterum modō:
25 dixisset que marem cæsum Tiberio: fœminam necatā Cornelie
mortem afferre: amore vxoris adductum, & quod se
oppetere exacta iam ætate æquius esse putaret, quam Cor-
neliam adhuc iuuenem, marem dimissa fœmina necasse:
neque diu pōst vita abijisse, Cornelia cum duodecim ex eo
susceptis liberis relicta. Cornelia domo & liberis receptis, Cornelie
tantum pudicitiæ, amoris in liberos, magnanimitatisque laus.
adhibuit, vt non malè statuisse maritus eius iudicaretur, qui
pro tali vxore mori voluerit. Quippe & Ptolemæi nuptias,
ambientis eam & ad regni societatem vocantis, repudiauit:
30 & cūm vidua cæteros liberos amississet, vnam filiam, quæ
deinde Scipionis Africani posterioris vxor fuit, ac Ti. & C.
filios, de quibus hæc scribimus, tanto studio educauit, vt,
cūm in confessio sit neminem Romanorum ijs bonitate in-

genij præstissime, melius tamen instituti quām nati ad virtutem existimentur. Sed quoniam veluti Castorum qui pinguntur aut singuntur similitudo quandam in se habet diffèrentiam formæ, ut alter ad pugillationem, ad cursum alter magis videatur aptus: ita illi adolescentes cùm fortitudinis, temperantiae, liberalitatis, prudentiae, magnanimitatisque studio admodum essent similes, maxima tamen in actionibus eorum & reip. administratione veloti eruperunt apparueruntq; dissimilitudines, quas iustiò statim exponere operæ precium videtur. Primum yultus Tiberij, aspectus, gestusq; placida erant ac sedata omnia: eadēmq; in Cajo vehe mentia, & ille quidem ad populum orationem habens eodē se in loco modestè continebat: hic primum Romanorum in suggerito obambulavit, intérq; dicendum vestem ab humero deduxit. quemadmodum Cleonem traditum est primum 15 Atheneiū oratorum veste corpus nudasse, femurq; percussisse: Deinde oratio Caij terribilis erat, & ad indignationem concitandam efficax: Tiberij suauior, magisq; ad miserationem mouendam apta. idēmq; verbis puris exquisitis que vrebatur, alter persuadendi caufa splendorem & quasi luxuriem adhibebat in dicendo. Inuitus porrò ratione, vittaque frugalis erat & simplex Tiberius: Catum cum alijs collatum, temperantem & austernum, cum fratre autem delicatum atq; nimium dices. quod etiam Drusus ei obiecit, emisse eum delphinias argenteos quin in singulas libras 25 nummorū millibus. Proinde mores itidem, vt oratio, Tiberio mansueti compotisque erant: Caio asperi & ad irā propensi. Itaque hic, cùm in dicendo sēpenumero īā efficeretur, ita vt & vocem intenderet, & ad maledicendum proberetur, itaq; orationem cōturbaret, Licinium serum, hominem minimè stupidum vt ei malo mederetur adhibuit: qui cùm fistula à térgo adstantis concessionati, cùm exasperare vocem, & intendere obiram sentiret, mollem sonitum intonaret, quo ille monitus simul & animi & vocis contentionem remittebat, seq; facile reuocari patiebatur. Hæc 35 ijs erant dissimilia: alioquin eadem in bello fortitudine, adversus subditos iusticia, in magistratu obeundo diligentia, & à voluptatibus abstinentia ylus est vterque. Nouem annis maior natu Tiberius fuit: quod & conatus fratrum temporibus diuisit, & actionibus eorum non leue damnum dedit, cùm

dit, cùm non eodem tempore florarent, neque in vnum suam conferrent potentiam, quæ coniuncta erat maxima & insuperabilis futura. Dicendum ergo de vtroque est, & prius quidem de maiore. Is ut primùm ex ephebis excessit, ita laudatus clarius fuit, vt ob virtutem magis quam genetis nobilitatem in collegium augurum cooptaretur. Ostendit *Ti. Gracchus* etiam hoc Appius Claudius vir consularis & censorius, *qui augustinus*. princepsque senatus ob dignitatem lectus, animique altitudine longe æqualibus prestans. Cùm enim vna cœnarent sacerdotes, amicè Tiberium compellauit, & nuptias ei filiæ suæ obtulit. Quas cùm ille animo lubenti accepisset, facta sponsione domum reuertens Appius, ab ipsa ianua vxorem vocauit, magnaque voce, O Antistitia, ait, Claudiam nostram viro despoudi. & illa mirata, Quæ, inquit, huius tantæ festinationis causa est? nisi si eam *Ti. Gracchus* tradidisti? Neque me fugit, quosdam hoc ad Gracchorum patrem, & Scipionem Africanum referre, sed & plerique ita narrant, vti nos scripsimus: & Polybius autor est, post mortem demum Scipionis necessarios eius *Ti. Sempronio*, ex omnibus delecto, Corneliam à patre innuptam rehætam nuptū dedisse. Porro is, de quo agimus, *Ti. Gracchus* cum *Scipio* militia. ne posteriore, qui sororem eius in matrimonio habebat, in Africa militans, in eodemque degens tabernaculo, statim naturam eius perspexit, multa & magna ad æmulationem virtutis, imitationemq; in actionibus efferentem: statim etiam inter iuvenes primam modestię & fortitudinis laudem meruit. Fannius eum primum in muros hostiū evassisse scribit, sequē ei eo in facinore socium affuisse. Magnam & præsens in castris benevolentiam, & discedens desiderium sui excitauit. Secundum eam militiam questor sorte *C. Mancino* aduersus Numantinos obtigit, viro non malo, sed omnium Romanorum ducum infortunatissimo, quo magis in aduersis rebus casibusq; insperatis Tiberij elixit non prudenter modò & fortitudo, sed quod mirum erat, multa erga ducem verecundia atque obseruantia, qui in tot malis versans ne ducem quidem se esse cognolcebat. Etenim vietus magnis pugnis Mancinus, noctu relictis castris discedere conatus fuerat. Quod cum sensissent Numantini, & castra statim ceperunt, & fugientes adorti, postremos trucidarunt, totumque agmen circumuerunt, inque loca difficilia

& fugæ interclusa compulerunt. Vnde cùm vi se euadere posse Mancinus desperasset, misloqué præcone hostem pacem ac fœdus poposceret, nemini se quam Tiberio fidem habituros Numantini responderunt, eumq; ad se mitti iusserunt: quod noa desiderio modò eius adolescentis faciebant, cuius nobilis etat etiam apud iplos fama: sed patris quoq; eius memoriam recolentes, qui bellum aduersus Hispanos gerens, multis deuictis cum Numantinijs fœdusicerat, vtque id populus in uolatum seruaret, semper efficerat. Ita missus Tiberius, partim persuadeodo ijs, partim oblatis conditiones accipiendo fœdus inijt, ac xx. ciuium millia haud dubiè seruauit, absq; calonibus & ijs qui extra militia ordinem sequebantur. Quidquid in castris fuit, id omnino Numantini præda habuerunt. Erant inter ea etiam tabulae, quibus quæsturæ suæ rationes Gracchus inscriperat. is iraq;, cum nihil sibi ijs recuperadis antiquius putaret, exercitu iam progresso ad urbem Numantiam redijt, tribus aut quatuor socijs comitatus: procerib'asque corum euocatis, petijt ut tabulæ sibi redderentur, ne inimicis calumnianadi occasionem præberet, cùm administrationis suæ rationes edere nequirit. Numantini verò gauisi opportunitatem operæ suæ implorandæ accidisse, hortati sunt, vt in urbem intraret: dubitanique propius accedentes manus iniecerunt, orantes ut iret, neque se iam hostium loco haberet, sed ut amicis vteretur atque crederet. Statis hoc facere Tiberius, tabularum cupidus, metuensq; ne fidem non habendo eos irritaret. Ingresso in urbem statim est appositum prandium, maiorémq; in modum oratus, ut affideret, publiceque comedet: tabulæ deinde redditæ, & si quid præterea vellet accipere permisum. Gracchus nulla re, nisi tabulis, & thure, quo ad publica sacrificia vteretur, accepto, amicè salutatis Numantinis discessit. Ut Romani reuersus est, tota quidem illa pacificatio vt indigna, & Romæ dedecus afferens, culpata est: amici verò & necessitatij militum, magna nimisrum populi pars, ad ipsum concurrebant, turpidinam facti oīnnem Mancino imputantes, à Graccho autem seruatos tot ciues dicentes. Sed qui factum illud iniquius ferebant, ij maiorum exemplo vtendum dicebant: nam ab ijs quoque duces, qui cum Samnitibus turpe fœdus vt dimitterentur pepigerant, vna cum ijs, qui in eo feriendo adsuerant, vt quæsto-

Pacifica-
tio Numantina.

quæstoribus & tribunis militum, nudi hoūibus dediti, per-
 iuriumque in eos & conuentorum violatio deriuata fue-
 rat. Hic verò maximè benevolentia & studium populi erga
 Tiberium effulxit: decreuit enim vt consul nudus vinctus
 que Numantinis dederetur: reliquis autem omnibus Grac-
 chi causa ignouit. Ac videtur quidem etiam Scipio ipsum
 adiuuisse, cuius tum summa apud cives erat potentia: ni-
 hilominus tamen is culpabatur, quod Mancinum non ser-
 uasset, neque effecisset, vt sœdus opera amici necessarijque
 10 sui Gracchi cum Numantinis factum ratum haberetur. In-
 tercesserunt quidem Scipioni & Gracco similitates: qui-
 bus maximè ambitio, & attollentes prædicantésque Grac-
 chum amici ac sophistæ causam videntur præbusisse. Neque
 tamen eas quicquam grauius securum est: quinimo nun-
 quam mihi in eas, in quas incidit, deuenturus fuisse calamiti-
 tates videtur, si in republica versanti Scipio Africanus ad-
 fuisset. nunc eo iam ad Numantiam profecto, ibique bellū
 gerente, legum lationem aggressus est. eius rei quam habue-
 rit causam, explicabo. Romani agrum, quem finitimis bello
 20 etriuerant, partim vendebant, partim publicum faciebant,
 colendūmq; egenis ac pauperib. ciuib; haud magna mer-
 cedelocabant. Cùm verò diuites inciperent plus pēdere,
 atque ita agris pauperes detruderentur, lata est lex, ne quis
 plus d. ingeribus agri possideret. ea aliquandiu auariciam
 25 compescuit, opemque pauperibus tulit, dicto precio agros
 suos coalentibus, fructumque eorum percipientibus. Mox
 diuites vicini submissis certis hominibus locationes agro-
 rum ad se transferre cœperunt, & ad extremum palam ipsi
 plerosque conduxerunt: quo factum est, vt cùm agris ex-
 30 clusi pauperes, jam neque ad militiam se alacres præberent,
 & liberos educare negligerent, statim per totam Italiam
 paucitas liberorum hominum existeret, barbaricisq; ea ex-
 gastulis repletur, mancipiorum opera agros coalentibus
 diuitibus, quibus ciues suos depulerant. Aggressus est huius
 35 mali correctionem C. Lelius Scipionis socius: sed reluctan-
 tibus potentibus, cùm metu tumultus ab incepto destitis-
 set, Sapiens cognomentum reperit. Ti. autem Gracchus,
 vt primū est tribunus plebis creatus, ad eandem rem sè
 contulit, incitatus (vt maxima scriptorū pars asserit) à Dio-
 phane rhetore, & Blossio philosopho: quorum ille exul erat nus plebis.

*Causa Ti.**Graccho**legū ferre**durum.*

Mitylenæus, hic Cumis Italæ oriündus, Antipatrum Tar-senem Romæ audiuerat; ab eóque inscriptione librorum philosophicorum honoratus fuerat. Quidam matrem quoque Corneliam in causa fuisse tradunt, quæ filijs sæpe numero exprobrauerit, sc̄a Romanis adhuc socrum Scipio-nis, nondum matrem Gracchorum appellari. Alij Sp. quen-dam Postumium æqualem Tiberij, in quæ defendens reis æmulum: quem is ē bello reuertens cū gloria magnope-re auctum videret in oculis hominum esse, visus est voluisse audaci & magnum hominibus expectationem adferente a-tione superare. C. Gracchus, huius frater, quodam in li-bro scripsit, Ti. fratrem per Etruriam ad Numantiam pro-ficiscentem, cum videret in agris solitudinem, cultoresque & pastores peregrinos omnes & barbaros, tum primū ad funestam iphis actionem & mille malorum causam ani-mum appulisse. Præcipue autem studium eius cupiditate-que gloria ipse populus accedit, prouocans eum per lite-ras in porticibus, & parietibus, & monumentis scriptas, vt agrum publicum populo recuperaret. Neque verò solus le-gem eam compoluit: verū vñus est consilio præstantissi-morum virtute autoritateque ciuium, inq; his Crassò pon-tifice maximo; Mucio Scæuola iurisconsulto, qui tum con-sulatum gerebat, & Claudio socero suo. Viderut quidem nulla vñquam lex aduersus tātam iniustitiam & avaritiam mansuetior molliorque lata fuisse. Qui enim debebant le-gum violatarum pœnas dare, & agris, contra eas usurpatis mulctati detrudi, hos iussit accepto precio cedere bonis in-justè possessis, & admittere egenos ciues. Sed quanquam ita lenis esset ea correctio, tamen populus satis habuit con-do-natis prioribus iniurijs in posterum abijs tutus esse: diuites vero & opulēti homines, ob avariciam legi, ob iram & con-tentionis studium autori eius infensi, consti sunt ab ea per-ferenda deterrere populum, diuisiōnem agrorum confun-dendæ reipublicæ omniumque rerum mutandarum causa inferri à Graccho ferentes. Verū hoc abs te fuit. Gracchus enim honestā iustumq; rem ea defendens oratione, qua et-iā mala causa exornari potuisset, inexpugnabilis erat, quo-ties plebe sugesto circumfusa de pauperibus verba faciens, Fera quidem, inquietabat, per Italiam degentes, foueas ha-bentias, & cubilia in quæ se conserant. Ijs verò qui pro Italia

*Aequitas
legis.*

Oratio.

Italia propugnant, vitamque deponunt, hominibus nullius rei nisi aeris & lucis est communitas, domibusque & mansionibus priuati cum vxoribus & liberis vagantur. Men-
tiuntur verò imperatores in preclis milites adiortantes, ut
5 pro fanis ac sepulcris aduersus hostes pugnant: cùm in tan-
ta multitudine plebis Romanæ nulli neque atra sit pater-
na, neque monumentum maiorum. pro luxu ij alieno, &
diuitijs pugnant atque moriuntur, & cùm orbis terrarum
domini dicantur, ne vnam quidem glebam terræ possident.
10 Hæc illo magno animo, ferioque ad populum dilectante,
ipsum quoque veluti afflatu quodam numinis excitatum,
nemo aduersariorum ausus est subsistere certamen. Itaque
omisso contradicendi studio, ad M. Octauium se confe-
runt, collegam Tiberij, amicumque eius & familiarem, ju-
15 uenem grauibus & modestis præditum moribus. Is cùm ini-
tiò verecundia collegæ ductus tergiuersaretur, precibus
tandem & hortationibus potentium compulsus, Graccho
se oppoluit, legemque impedit. Nam tribunorum plebis
vis maximè in prohibendo est: frustraque cæteri aliquid
20 iubent, vno repugnante. Irratus eo facto Gracchus, le-
gem suam mansuetiorem antiquauit, aliámque vehemen-
tiorem & populo gratiorem promulgauit, disertè iam a-
gris contra leges occupatis iniustos possessores cedere iu-
bentem. Erant ergo quotidiana propè certamina eius cum
25 Octauio in suggesto: quæ eti summo studio animiq; con-
tentione essent suscepta, neutri tamen vllum improbum di-
ctum indeco lymye aduersus alterum per iram excidisse fer-
tur. Non enim tantum in bacchanalibus, verum etiam in
contentiobus & ira bonum, honesteque institutum inge-
30 nium sibi constat, deco lympe tueretur. Videns autem Grac-
chus Octauium quoque ea lege teneri, quod multum agri
publici possidebat, oravit eū vt à certamine desisteret, pro-
mittens se ei agrorum precium de suo persoluturum, quan-
quam non admodum amplio patrimonio præditus. Octauio
35 autem auersante conditionem, edicto iusticiam imperauit,
dum lex perferretur: priuatimque suo sigillo Saturni ædem
clausam munijt, ne quid inferre aut efferre quæstores pos-
sent: ac reliquis etiam magistratibus, qui contra edictum
ius reddidissent, multa dixit. quo factum, vt omnes sui mu-
neris administrationē intermitterent. Proinde opulēti mu-

M. Octa-
vius Tibe-
rio resift.

tatis vestib. miserabilis habitu in foro obambularunt, Gracchóque occulte insidiati sunt, submissis etiam percussoribus. itaque ipse etiam palam sicam gestauit, quem dolorem Latinī vocant. Cūm dies venisset legi preferendæ dictus, populūsque ad suffragia ferenda vocaretur, stellæ a diuitiis raptæ sunt, magnaque extitit confusio. Gracchō autem multititudine hominum suæ factonis volente, iamq; agmen cogente, Manlius & Fulvius consulares viri eum accesserunt, manib[us]que apprehensis lacrymātes orauerunt, vt proposito desisteret. quos ille, iam & præuidēs animo imminentem sibi calamitatem, & verecundia eorum motus, interrogauit; Quidnam se facere iuberent: & respondentibus, se ad consilium de tanta re dandum non sufficere, horribus & orantibus vt rem senatui permitteret, concessit. Verūm vbi in senatu ob potentiam diuitium in eo dominan-¹⁵ tium nihil peractum est, nullā Octauiō tribunatum plebis obtinente legis suæ preferendæ viam inueniens, rem neque legibus neq; æquitati consentaneam aggressus est, vt ei tribuniciam potestatem abrogaret. Ac primū quidem aper-²⁰ tè oravit, amicè eum compellans, manūsq; eius (qui mos est supplicum) attingens, vti concederet, populōque gratifica-²⁵ retur iusta postulanti, ac pro magnis laboribus atque periculis exigua mercedem recepturo. Deinde Octauiō depreciationem hanc alparranti dicens, intelligere se, vtroq; tribuno plebis manente, ipsisq; magnis de rebus inter se decertantibus, fretis pari potestate, annum citrā bellum non exiturum: ei verò malo se vnum hoc inuenire remediu-³⁰ m, vt alter magistratu eo abeat: mittendi in suffragia populi potestatem Octauiō prior obculit, vellentē Gracchum tribunatu plebis deponi: promittens se, si ita ciuib[us] placu-³⁵isset, statim magistratu se abdicaturum, priuatūmq; futurū. Cūm id quoque Octauius negaret, relaturum se de eo, nisi consilium mutasset, affirmauit. atq; ita tum concionem dimisit. Postridie cùm rursus conuenisset populus, consensis rostris iterum Octauij animum solicitauit: cùmque eum ab*35* instituto dimouere nequiret, legem tulit, qua ei tribunatus abrogabatur, populūmq; confessim ad ferenda suffragia vocauit. Cum de trintaquinque tribubus septendecim iam suffragium tulissent, & futurū esset, vt si decima octaua accederet, abdicare se magistratu Octauius cogeretur, ea inhibita

Tribuna-
tu deyci-
stur.

bita Gracchus rursus hominem deprecatus est, amplexus
 eum in conspectu totius populi, blandissimisq; verbis ora-
 uit, ne se se vlt̄dignominiaæ obijceret, ac tam grauis & au-
 steri facti culpam collegæ impingeret. Ferunt non planè
 immoto animo Octauium eas preces audiuisse, sed & ocul-
 os ei lachrymis repletos fuisse, & aliquandiu eum tacuisse:
 vt vei d̄ ad opulentorū agmen respexit, videtur pudore me-
 tūq; infamiae, quā sibi erat apud eos excitaturus, & que im-
 minere videbat mala, generosè quidem Gracchum iussisse
 10 peragere quod vellet. Lege ergo perlata, Gracchus liberto
 cuidam suo(nam libertis suis pro lictoribus vtebatur) man-
 dauit, vt Octauium de rostris detraheret. Fuit eo miserabi-
 lius id spectaculum, qud contumeliosè is, qui modò tri-
 bunaus plebis fuisset, traheretur: & cùm populus impetum
 15 in eum faceret, diuites concurrerunt, manibl̄sq; suis texe-
 runt, dum solus vi populi evitata aufugeret: seruum autem
 eius fidelem domino, ac pro eo stantem inuitò Graccho, &
 celesteri vbi hoc sensit ad tumultum currentem mul-
 titudo excœauit. Legem deinde agrariam populus iussit: &
 20 ad discernendos diuidendosq; agros triumuii delecti sunt
 Ti. ipse Gracchus, Ap. Claudius Iōcerius, & frater Caius,
 qui tum sub Scipione ad Numantiam militabat. Hæc cùm
 Gracchus nullo negocio confecisset, repugnante nemine,
 tribunūmq; pleb. in Octauij locum nullum ex illistrīb. vi-
 25 ris, sed Mucium quēdam clientem suum suffecisset, omnia
 ista indignè ferentes optimates, incrementaq; eius timen-
 tes, in senatu contumeliosè ipsum tractarunt. Nam & ta-
 bernaculum ex publico pro more poscenti, quo in diuisio-
 ne agrorum vteretur, abnegarunt, cùm quidem s̄pē ad le-
 30 uiora ministeria id concessissent: & in singulos dies noue-
 nos tantū obolos sumptuum nomine ei decreuerunt.
 Autor huiusmodi decretorum fuit P. Scipio Nasica, qui
 inimicum se Graccho acerrimum palam gerebat, iratus ob
 amissionem agri publici, quo plurimo hactenus à se pos-
 35 sesso tum exturbabatur. Eo magis animi multitudinis ac-
 cendeabantur. Et cùm quidam Tiberij amicus subito es-
 set mortuus, signaque in eius cadauere mala apparerent,
 vulgus eum veneno necatum clamantes ad funus efferen-
 dum, humandūmq; corpus concurrerunt. Videbantur
 autem haud abs refuscati beneficio eum extinctū fuisse.

Lex agraria perla-
ta.

Cadauer enim rogo impositum dissituit, tantaque multitudo corrupti humoris erupit, ut flamمام extingueret: aliaque allata, non prius tamen cremati quiuit, quam in aliū locum deferretur, magnoque labore vix tandem ignis accendi potuit. Gracchus autem ut concitatos animos plebis magis adhuc irritaret, lugubrem uestem sumpsi, libertosque in publicum produxit, ac quasi ipse de suis rebus desperasset, eorum matrisque salutem populo commendauit. Postquam Attalo Philopatore defunctio Eudemus Pergamenus testamentum eius Romam attulit, in quo P. R. 10 hæres regis scriptus erat: statim legem tulit Gracchus, ut pecunias regiaæ allataæ inter ciues agros sortitos diuidentur, quibus ij ad paranda ea quæ ad agriculturam pertinent viderentur: de urbibus quoque iis quæ Attali fuissent, nihil esse cur senatus decerneret dixit, se de iis ad populum 15 relaturum. Hoc maximè offendit senatum. Et Pompeius furgens, sibi propter vicinitatem Gracchi notum esse dixit, diadema ei regium & purpuram ab Eudemo datam, ut propte Romæ regnaturo. Q. autem Metellus exprobavit ei, quod cum patre eius quo tempore censuram gerebat, à co- 20 na domum redeunte ciues lucernas extinguere consuefissent, ne ab eo diutiùs quām conueniret conviuari aut portare viderentur: nunc huic noctu ferociissimi & pauperrimi ciuium præluerent. T. verò Annus homo neque probus, neque temperans, sed qui interrogando respondendoque 25 in disputatione inuictus videretur, Gracchum ad disputationem prouocauit, ostensurum se promittens, eum sacrosancto legibus collegæ contumeliam intulisse. Tumultuante multitudine profiliens Gracchus populum ad concionem vocauit, Anniumque adduci iussit, & accusa- 30 re instituit. Ibi Annus multū & facundia & autoritate inferior, ad suas artes confugit, petitiisque a Gracco, ut ante quām cause dicerentur, de paucis quibusdam sibi responderet. cum annuisset, essetque factum silentium, Si tu, inquit Annus, me infamem reddere, & ignominia afficere 35 volueris, & ego unum de collegis tuis appellauero, is ve- rò opitulatum mihi veniat, ac tu irascaris, nūnam eum magistratu deiicies? Gracchum perhibent hac interrogatione ita percussum fuisse, ut quanquam & lingua promptissimus esset, & in dicendo a verecundia alienissimus, atque

*Lex de pe-
cunia At-
talica.*

atque audacissimus, tamen tum nesciens quid responde-
ret, obmutuerit. Itaque tum concionem soluit. Sentiens
autem omnium suarum actionum eam maximè; qua O-
ctauium tribunatu amouerat, non potentium modò, sed
§ & vulgi animis altius insedisse, (videbatur enim eo facto
magna illa & pulchra tribunorum potestas, eò usque con-
seruata, tum primum contumeliosè circumscripta atque
sublata) orationem ad populum habuit: de qua haud ab-
surdum videtur quædam argumenta proponere, ut inde
10 hominis ad persuadendum facultas & copia aestimari pos-
sit. Tribunum plebis dicebat eò sacrosanctum esse & in-
uiolabilem, quia consecratus sit populo, eiique præsit. Er-
go eum, si immutatus populum iniuria afficiat, vim eius
imminuat, suffragij serendi ius adimat, seipsum suo se ho-
15 nore priuare, ea non præstantem, ob quæ ei honor ille tri-
batus est. Nisi forte permitendum sit, ut aliquis Capito-
lium subruens, aut nauale incendens, tribunus pleb. habeat-
ur. & quidem hunc malum tribunum posse dici: eum qui
populi potestatem dissoluat, tribunum omnino non esse.
20 Indignum porrò fore, cùm abducere in carcerem possit
confulem tribunus plebis, populum non posse eripere tri-
buniciam potestatem ei, qui ea contra hunc vtatur, à quo
aceperit: cùm & tribunos plebis, & consules populus creet.
Iam regnum non modò omne imperium in se cōtinere, sed
25 etiam maximis Deorum cultibus ac sacrificiis esse cōlebra-
tum: & tamen Tarquinium ob iniustitiam vrbe eiusdem
esse, atque ob vnius libidinem patrium magistratum vrbis
autorem fuisse abrogatum. Quid verò ita sanctum Romæ
aut venerandum sit, atque Vestales virgines? & nihilomi-
30 nus si qua delinquit, viuam eam defodi: nam immunita-
tem suam istas non seruare, quam à diis habent, cùm aduer-
sus eos peccent. Ergo ne id quidem æquum esse, ut tribunus
pleb. populo iniuriam inferēs, porrò sacrosanctus, id quod
a populo acceperat iuris, habeatur: ipsum enim eam poten-
tiā, ob quam inuiolabilis erat, disoluisse. Tum qui recd̄
35 tribunatum adeptus dicatur, plerisque tribubus eum ipsi
decernentibus, hunc haud dubiè rectius iam amittere cun-
dem, omnibus tribubus abrogantibus. Nihil ita esse sacro-
sanctum, ut Deorū donaria: neminē tamen prohibere, quo
minus populus ijs vtatur, ea moueat, atq; pro suo arbitratu
transfe.

transferat. Ergo licere eidem tribunatum quoque, ut rem Deo consecratam, transferre. Atque cum magistratum non talem esse, ut adimi omnino non possit, vel hinc patere, quod eum multi vltio eiurauerint. Haec erant capita excusationis, qua Ti. Gracchus vslus est. Porro cum amici aduersari factionis minas sentientes, existimarent opus ei fore alio in proximum annum plebis tribunatu, rufus aliis legibus animos sibi multitudinis deuinxit, tempus militiae remittens, & prouocationem a iudicibus ad populum con-

Alia Gracchi leges. cedens, & iudicibus ipsis, qui erant de senatorio ordine, patrem numerum equitum admiscens, omninoque modis omnibus potentiam senatus immixuens: idq; adeo magis ira & contentionis studio, quam iustitia aut vilitatis alicuius rationibus adductus. Cum iam suffragia ferrentur, sentiens aduersam partem prævalere, quod nō vniuersus aderat populus, primùm ipse & socij tempus calumniandi collegis traxerunt: deinde reiecta in crastinum re, concionem dimiserunt. ac primùm in forum degressus Gracchus, demissus ploransque homines precabatur: deinde metuere se dicens, ne noctu sibi inimici fores effringerent, sequente ita animos eorum commouit, ut in gens multitudine apud ædes eius custodia causa pernoctauerit. Prima luce adfuit pullarius, & augurij captandi causa avibus escam proiecit: sed vna tantum exiit, probè admodum concusso vase: neque ea cibum attigit, sed laevam attollens alam, & pedem extendens, rurum in vas confugit. Id prius oblati signi Tiberium admonuit. In galeam enim ipsius, qua in bello vtebatur insigni, pulchre que ornata, angues irrepserant, ouaq; intus pepererant, & iam excluserant. quo magis eum aues tum terrebant. Processit tamen, auditio populum apud Capitolium cōuenisse. Antequam exiret domo, ita pedem ad limen offendit, ut maximi digiti vnguis rumperetur, & sanguis infusa per calcum efflueret. Paululum progresso eo, ad laeuanam supra teclum pugnantes corvi conspecti sunt: & cum multi homines (quod facilè intelligi potest) præter ipsum Gracchum ambularent, lapis ab altero coruorum deiectus ad pedem eius accidit. Id etiam audacissimos eorum, quos secundum habebat, repressit ostentum. Sed Blosius Cumanus præfens, magnum esse dedecus, grauitateque dolendum aiebat, si Ti. Gracchi filius, filiazj natus Africani Sciponis,

Ostenta.

pionis, ac populi Romani princeps à coruo territus ci-
uibus vocantibus non obtemperaret. atque eam quidem
turpitudinem inimicos non risui habituros, sed eam iam
nunc apud populum magnis clamoribus criminaturos, vt
tyrannum, & cines ludibrio ducentem. Simul & accurre-
bant multi amicorum, qui apud Capitolium conuene-
rant, properare eum iubentes, & res ibi bono esse loco nar-
rantes. Ac primùm quidem præclarè succedere visa res est,
cùm & veniens amica exciperetur acclamatione, & alacri-
tate ei homines circumfundereat, operamque darent, ne
quis signos accederet. Cùm rursus tribus citare Mucius
inciperet, nihil eorum quæ hactenus fieri consueuerant ef-
ficere potuit propter tumultum, qui ab extemis ortus e-
rat, aduersarios vi se intrudentes repellentibus. Interim Ful-
vius Flaccus senator in loco conspicuo consistens, cùm n-
exaudiri se non posse sentiret, manu innuit velle se priua-
ti in quiddam Gracchus dicere: cùmque is iussisse turbam *In fidia rō*
ei locum ad seueniendi date, vix per eam ad Graccham ag-
gressus, renūciata diuites, cùm in senatu consuli non per-
suasisset, ipsos statuisse eum interficere, & ad hæc multos
libere seruos, amicosque armatos. Hec cùm Gracchus
suis retulisset, qui proprius adstabant, illico togis succinctis
hastilia litorum, quibus turbam arcere solebant, confe-
gerunt, frustâq; arripuerunt: vt iis vim propulsarent. Is verò
qui longius aberant, mirantibus & quidnam rei ageretur
quærentibus, Gracchus, quia vox exaudiri non poterat, ge-
stu periculum in quo versaretur, indicaturus, manu caput
suum tetigit. Hoc videntes aduersarij, ad senatum accur-
erunt, poscere diadema Gracchum, idque eum manu ca-
piti admota significasse nunciantes. Omibus tumultuan-
tibus, Nasica consulem rogauit, vt reipublicæ succurre-
ret, ac tyranum tolleret: ac cùm is placide respondisset,
Sevi agendi autorem non fore, neque ullum ciuem indicta
causa necaturam: si tamen populus iniustum aliquid Grac-
cho vel persuadente vel cogente sciuerit, se id ratum nō ba-
biturum profiliens Nasica: Quando, inquit, rem publicam *Nasica se-*
prodit consul, qui leges salvas volunt, me sequantur. Hec natum o-
fatus, simbria togæ capitii imposita ad Capitolium conten- *ti. cūcon-*
dit: sequebatur reliqui, circumvolutis brachio togis, & per curas.
obuios ruebant. Dignitas autem virorum efficiebat, vt ne-
mo iis

mo iis resisteret, sed fugerent omnes, sequentes mutuo calcarent. Comites senatorum, clavas secum & scuticas domo attulerant: ipsi senatores fragmenta & pedes lusbelliorum à fugiente turba fractorum arripientes in Gracchum ibant,

Ti. Gracchi in iterum. obuios & stantes ab eo ferientes. Qui cùm fuga saluti consulerent, ipsius quoque Gracchi fugientis togam quidam apprehendit: qua ille dimissa cùm tunicatus fugebat, inter cadavera eorum qui ante ipsum ceciderant corruit. Qui haud dubiè primus subseilij pede caput assurgentis ferierit, is p. fuit Satureius, vnuus collegarum: alterum ictum se ei in gesellis L. Rufus affirmavit, tanquam praeclaro facinore se iactans. Reliquorum ultra trecentos lignis & lapidisbus, nullis ferro, casulunt. Hæc primùm post ciegos reges seditione sanguine & cæde ciuium finita est: reliquæ neque paruae erat, neque de rebus leuibus orta, senatu 15 plebi ob metum vicissim que reuterentia dignitatis populo senatu incedente, pacata sunt. Videbatur autem tum quodque Gracchus oratus ut a proposito discederet, haud difficilem se fuisse præbiturum: idq; multò magis si non vi & cæde fecitus fuisse. nam haud plures tribus milibus homines 20 à sua parte stantes habebat. Sed (vt appareat) ita magis diuitum, odiūque, quam quas prætexebant causæ, hanc aduersus Gracchum coitionem effecerunt. cui rei validissimo argumento est crudelitas iniutiarum cadaveri eius illatarum. Fratri enim oranti non conesserunt, vt id subla-

In mortuū crudelias. tum noctu sepeliret: sed cum reliquis in Tiberim proiecerunt. Neque hic finis fuit. verum etiam amicos eius partim indemnatos solùm vertere iussérunt, partim deprehensos occiderunt: inter quos etiam Diophanes rhetor perit. C. verò Villium quandam in vas quoddam cum angubibus 30 & viperis inclusum necauerunt. At Blosius Cumanus ad consules adductus, ab iisque examinatus, confessus est se omnia qua iussisset Gracchus fecisse, ac querente Natica, quid facturus fuisse, si ab eo mandatum ipse fuisse, vt Capitolium incenderet, initio Gracchum id iussurum fuisse 35 pernegauit: a multis autem & sepius de eodem rogatus, Nimirum, inquit, eo iubente, paruisse. non enim erat mandaturus, nisi ita è re populi foret. Atque is quidem Blosius tunc evasit, ac pòst ad Aristonicum in Asiam abiit, rebúsque eius perditis seipsum interfecit. Senatus autem vt animos populi

populi placaret, cùm aliis v̄sus est rationibus, tum ne agro-
rum quidem divisionem porr̄ negavit: concessitque, vt in
Ti. Gracchi locum altus, qui praeſet ei negotio, diligere- 8
tur. Populi suffragiis P. Crassus est constitutus, cuius filiam
Licinniam C. Gracchus in matrimonio habebat. Cornelius
quidem Nepos non Crassi, sed Brutus, eius qui de Lusitanis
triumphauit, filiam C. Gracchi vxorem fuisse scribit: verū
nos plures nostræ sententiæ autores habemus. Cùm autem Nasica 1448
populus Ti. Gracchi mortem iniquè ferret, neque diffimu-
laret se eius vlciscendæ occasionem prætolari, cùmq; iam 1448.
accusationes Nasicæ patarentur: senatus ei viro metuens
nulla requirente necessitate legationem ei in Asiam decer-
nit. Odiam enim eius ciues haud occultum getebant, sed
vbi cunque occurrit, pollutum tyrannum, & qui sanctis
15 simum, cuiusque religio maximè terrori esse deberet, tem-
plum cæde hominis sacrilegii contaminasset, vocabat.
Itaque Nasica tametsi maximis obstrictus sacrificiis (erat
enim pontifex maximus) ex Italia abiit, forsique vagans, &
animo ægro nullius certi propositi causa oberrans, haud
20 multò post apud Pergamum naturæ debitum persoluit. Ne-
que mirari quisquam odia hominum in Nasicam debet: Scipionis
quando Scipio etiam Africanus, quo neminem neque iu- de Grac-
stiore, neque maiore amore prosecutus est populus, pa- cho senten-
rum absuit, quin gratia eius excideret. causa fuit cùm quod tia.
25 apud Numantiam auditio Ti. Gracchi interitu versum Ho-
mericum pronunciauit.

Exiit iste alius quoque idem perdiſat facientem: 9
tum quod in concione a C. Graccho & Fulvio interroga- 10
tus, quid de morte Tiberij sentiret, ita respondit, vt impro-
bare se eius actiones ostenderet. Itaque populus (quod nun-
quam antè fecerat) dicenti obſtrupuit, & ipse vt conuicuum
populo faceret, commotus fuit, qua de re est à nobis in vita
Scipionis singulatum scriptum.

35 ANNOTATIONES INTERPRE- TIS IN TI. GRACCHUM.

T I. notam esse praenominis Tiberius, notum iam est.
Divisi autem has quoque horum fratrum vitas, vt ea
magis omnia perspicua, & suis distincta locis haberentur.
nihil